

Finding the Roots of Iranians' Desire to Invest in Turkey by the Method of Casual Layered Analysis

Moslem Shirvani Naghani

Assistant Professor, Department of Futures Studies, Imam Khomeini International University,
Qazvin, Iran, shirvani@soc.ikiu.ac.ir

Khalil Koulivand*

Ph.D Student of Futures Studies, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.
K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

Abstract

Objective: The main purpose of this research is to find the roots of Iranians' desire to invest in Turkey by means of a Casual layered analysis.

Method: The type of applied research with a mixed approach, which was carried out with library studies and brainstorming sessions with the help of content analysis. The research sample consisted of 53 experts and experts related to the subject who were familiar with the topics of future research and especially the method of layered analysis of causes. The obtained data were analyzed using descriptive and inferential statistics and SPSS software.

Results: The findings of the research indicated that 79 reasons were identified as the root causes of Iranians' willingness to invest in Turkey.

Conclusion: Based on the identified causes and according to the sensitivity of the subject, 23 causes were categorized and divided at the level of litany, 19 causes at the level of causal systems, 15 causes at the level of discourse and worldview, and 22 causes at the level of metaphors and myths. In addition, based on the statistical analysis that was carried out with the help of the questionnaire, three more root and effective causes were identified and introduced at each level.

Key Words: Iranians, Investment, Turkey, Casual layered analysis, Futures Studies.

Article type: Research

* Received on 4 November, 2023 Accepted on 6 April, 2024

Cite this article: Shirvani Naghani & Koulivand (2024) Finding the Roots of Iranians' Desire to Invest in Turkey by the Method of Casual Layered Analysis, Spring 2024, Vol.13, NO.1, 51-73.

DOI: 10.30479/psiw.2024.19527.3280

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University.

Corresponding Author: Khalil Koulivand (K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir)

ریشه‌یابی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه به روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها

مسلم شیروانی ناغانی

استادیار گروه آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران، ایمیل: shirvani@soc.ikiu.ac.ir

خلیل کولیوند

دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران، ایمیل: K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

چکیده

هدف: هدف اصلی این پژوهش ریشه‌یابی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه به روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها است.

روش‌شناسی: نوع پژوهش کاربردی با رویکرد آمیخته که با مطالعات کتابخانه‌ای و برگزاری جلسات ذهن‌انگیزی و توفان فکری به کمک روش تحلیل محتوی انجام شده است. نمونه آماری پژوهش شامل ۵۳ نفر از صاحب‌نظران و کارشناسان مرتبط با موضوع که به مباحث آینده‌پژوهی و به‌ویژه روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها آشنایی داشتند، است. داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از آمارهای توصیفی و استنباطی و به کمک نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که ۷۹ علت به‌عنوان علل ریشه‌ای تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه شناسایی شد.

نتیجه‌گیری: بر اساس علل شناسایی شده و با توجه به حساسیت موضوع، ۲۳ علت در سطح لیتانی، ۱۹ علت در سطح نظام‌های علی، ۱۵ علت در سطح لایه‌گفتمان و جهان‌بینی و ۲۲ علت نیز در سطح لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها شناسایی شد. ضمن اینکه بر اساس تجزیه و تحلیل‌های آماری که به کمک پرسشنامه محقق شد، در هر سطح سه علت ریشه‌ای‌تر و اثرگذارتر شناسایی و معرفی شدند.

واژگان کلیدی: ایرانیان، سرمایه‌گذاری، ترکیه، تحلیل لایه‌ای علت‌ها، آینده‌پژوهی.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۸/۱۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۱/۱۸

استناد: شیروانی ناغانی و کولیوند (۱۴۰۳)، ریشه‌یابی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه به روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها، بهار ۱۴۰۳، دوره ۱۳، شماره ۱، پیاپی ۴۹: ۵۱-۷۳.

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) حق مؤلف ©

مقدمه

به زعم بسیاری از صاحب‌نظران سرمایه‌پاییند وطن و احساسات نیست، بلکه هر کجا احساس ناامنی کند به مکانی مطمئن‌تر با کسب بازدهی بیشتر منتقل می‌شود، پس فرار سرمایه موضوعی صرفاً اقتصادی نیست، بلکه ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی فناورانه را نیز در بر دارد. فرار سرمایه عارضه‌ای رو به رشد در اقتصاد جهانی است که تحولات اقتصادی و به ویژه سیاسی چند دهه گذشته تأثیر همه‌جانبه‌ای بر این پدیده داشته‌اند. این پدیده نه تنها اثر منفی را بر روند رشد و توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه بر جا گذاشته، بلکه شکاف توسعه‌ای بین کشورها را نیز تشدید کرده است. این موضوع یکی از معضلات اساسی کشورهای در حال توسعه است که سیاست‌های اقتصاد کلان جهانی و اقتصاد کلان داخلی در دهه اخیر باعث شده که جریان انتقال منابع در جهان معکوس شود و از کشورهای توسعه نیافته به کشورهای توسعه یافته جریان یابد. سرمایه‌گذاران در کشورهای توسعه یافته به فرصت‌های سرمایه‌گذاری پاسخ می‌دهند در حالی که سرمایه‌گذاران کشورهای توسعه نیافته، سرمایه خود را از مخاطره بالا در کشور خود نجات می‌دهند.

خروج سرمایه مالی به معنی و مفهوم عام آن به کنار رفتن سرمایه‌ها از اقتصاد به اشکال مختلف اطلاق می‌شود که از سرمایه‌گذاری غیرمستقیم شامل تبدیل پول به طلا یا ارز گرفته تا سرمایه‌گذاری مستقیم در خارج کشور از قبیل خرید انواع سهام، ملک، ماشین، افتتاح حساب بانکی و ... را شامل می‌شود و این موضوع زمانی بحرانی می‌شود که مشکلات اقتصادی در داخل و شوک خارجی ناشی از تحریم‌ها، التهابات ارزی، کاهش ارزش پول ملی و در کنار آن، تنگنانهایی در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی به آن اضافه می‌شود. آنچه جامعه کنونی کشور بنا به دلایل مختلف با آن روبرو است، خروج انواع سرمایه مالی از اقتصاد آن است و یکی از مهم‌ترین منافذ خروج سرمایه از کشور نیز در سنوات گذشته، سرمایه‌گذاری ایرانیان در کشورهای مانند ترکیه، امارات، گرجستان، کانادا، عمان، ارمنستان و ... در ابعاد مختلف بوده است.

این امر پیامدهای مالی فراوانی برای کشور در برداشته که با خروج ارز از کشور عملاً بخش اعظمی از تورم حاکم بر جامعه را رقم زده است. با توجه به همسایگی کشور ترکیه و همچنین سیاست‌های خاص این کشور در جذب سرمایه توسط افراد خارجی، امروزه برای بسیاری از شهروندان کشورهای آسیای جنوب غربی که خواهان کسب درآمدهای ثابت، حفظ و افزایش ارزش سرمایه و در نهایت اخذ تابعیت اتحادیه اروپا هستند، کشور ترکیه به عنوان یک گزینه بسیار مناسب در دسترس قرار دارد، لذا با توجه به موارد مطرح شده که سبب شده بسیاری از ایرانیان، ترکیه را مقصد جذابی برای سرمایه‌گذاری خود قلمداد کنند، این پژوهش با بکارگیری

روش آینده‌پژوهی تحلیل لایه‌ای علت‌ها^۱ در پی ریشه‌یابی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه است.

لذا هدف اصلی این پژوهش ریشه‌یابی علل تمایل ایران به سرمایه‌گذاری در کشور ترکیه است که بر این اساس می‌توان سؤال اصلی پژوهش را اینگونه مطرح کرد که علل اصلی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در کشور ترکیه کدام‌اند؟

بر این اساس و با توجه به اینکه روش آینده‌پژوهی تحلیل لایه‌ای علت‌ها برای بررسی این موضوع توسط محققین مدنظر قرار گرفته ضروری است به سؤالات فرعی زیر پاسخ داده شود:

علل لایه لیتانی^۲ مربوط به تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه کدام‌اند؟

علل لایه نظام‌های علی^۳ مربوط به تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه کدام‌اند؟

علل لایه جهان‌بینی و گفت‌مان^۴ مربوط به تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه کدام‌اند؟

علل لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها^۵ مربوط به تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه کدام‌اند؟ روش انجام تحقیق بر پایه روش آینده‌پژوهی تحلیل لایه‌ای علت‌ها، روش جمع‌آوری اطلاعات هم به صورت کتابخانه‌ای و هم میدانی (مصاحبه با خبرگان و صاحب‌نظران) با رویکرد آمیخته است. با توجه به ماهیت اکتشافی پژوهش فرضیه‌ای در این تحقیق مطرح نشد. همچنین شیوه سازماندهی تحقیق مشتمل بر بخش‌های مقدمه، پیشینه پژوهش، چارچوب مفهومی، روش‌شناسی پژوهش، یافته‌های پژوهش، نتیجه‌گیری و پیشنهادات شکل گرفته است.

پیشینه پژوهش

مطابق با بررسی‌های انجام شده در منابع تحقیقاتی، پایگاه‌های اطلاعاتی و نشریات معتبر علمی، مواردی پیرامون موضوعاتی که به نوعی با این پژوهش مرتبط بوده‌اند، شناسایی شد اما این منابع، همه متغیرها و ابعاد این پژوهش را با هم بررسی نکرده‌اند، ضمن اینکه با بهره‌گیری از روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها، این موضوع مستقیماً مورد بررسی قرار نگرفته و تنها به برخی از مؤلفه‌های مدنظر محققین این پژوهش در تحقیقات صورت پذیرفته، توجه شده که در ادامه نمونه‌هایی از این پژوهش‌ها ارائه می‌شود.

مومنی و خان گل‌زاده سنگرودی (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی آثار مؤلفه‌های اقتصادی جهانی شدن بر توسعه اقتصادی ترکیه از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۱ پرداخته و معتقدند که ترکیه علی‌رغم تلاطم ناشی از جهان شدن و تبعات آن بر کشورهای در حال توسعه، این کشور در رشد اقتصادی سال‌های اخیر با اتخاذ راهبردهای گوناگون به دنبال ارتقاء شاخص‌های جهانی شدن

1. Causal Layered Analysis (CLA)

2. Litany

3. Social and Structural

4. Worldview

5. Myth/Metaphor

اقتصادی بوده و با بکارگیری سیاست منطقه‌گرایی موفق به ارتقاء سطح توسعه اقتصادی خود شده که نتیجه آن جذب سرمایه کلان از بیشتر کشورهای جنوب غرب آسیا از جمله ایران، کویت، عربستان، بحرین، قطر و حتی روسیه شده است.

تنها (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان مهاجرت سرمایه‌های انسانی و مالی ایران از منظر امنیت اقتصادی به بررسی مهاجرت سرمایه‌های انسانی و مالی از ایران پرداخته و مشکلات اقتصادی را در این پژوهش مهم‌ترین علت تمایل به مهاجرت از کشور قلمداد کرده است.

احمت و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی به موضوع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکیه پرداخته است. محققین معتقدند که سود حاصل از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مانند انتقال فناوری، مزایای سرریز و افزایش رقابت علل اصلی سرمایه‌گذاری شرکت‌های داخلی و سیاست‌گذاران در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکیه شده که با استناد به روش فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، معیار سیاسی بیشترین وزن را در حوزه موضوع پژوهش داشته است.

زنگین و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان آشنایی با عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ترکیه به شناسایی عوامل مؤثر این حوزه با استفاده از روش رگرسیون تطبیقی چند متغیره پرداخته و معتقدند که افزایش میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه به‌منظور بهبود اقتصاد بسیار قابل توجه است.

بالکیلار و همکاران^۳ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی اثر توسعه مالی بر سرمایه‌گذاری در ترکیه پرداخته‌اند. محققین در این پژوهش با تحلیل توسعه مالی و سرمایه‌گذاری در ترکیه بین سال‌های ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۸، نشان می‌دهند که چگونه توسعه مالی بر تصمیمات سرمایه‌گذاری در ترکیه تأثیر می‌گذارد. نتایج پژوهش حاکی از است که توسعه مالی، تراز بودجه و کل اعتبارات بخش خصوصی بر سرمایه‌گذاری در این کشور تأثیر مثبت و معناداری داشته است.

کوشکی و رنجبرمحمدی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان منطقه‌گرایی جدید در سیاست خارجی ترکیه پس از جنگ سرد (با تأکید بر مؤلفه‌های فرهنگی و اقتصادی) پس از بررسی زمینه‌های ایجاد تحول سیاست خارجی ترکیه بعد از وقوع جنگ سرد، روند منطقه‌گرایی نوین ترکیه را با تأکید بر نقش مؤلفه‌های فرهنگی و اقتصادی حاکم بر آن مورد بررسی قرار داده است. خاصیت اصلی سیاست خارجی این کشور بعد از جنگ سرد توجه به مناطق پیرامونی و به‌خصوص کشورهای اسلامی این حوزه بوده که ناشی از این اقدامات و تحولات، جذب سرمایه به‌طور فزاینده‌ای به سمت این کشور سراریز شده است.

بررسی پژوهش‌های مرتبط با موضوع مدنظر این پژوهش از دو منظر قابل بررسی است و این دو به نوعی نشان از تفاوت این پژوهش با پیشینه‌ها و کارهای قبلی انجام شده در حوزه‌های

1. Ahmet et al
2. Zengin et al
3. Balcilar et al

مرتبط با موضوع دارند. یکی اینکه تاکنون پژوهشی که مشخصاً به بررسی ابعاد مختلف علل سرمایه‌گذاری ایرانیان در ترکیه به روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها پرداخته باشد، انجام نشده است. ضمن اینکه این پژوهش تنها در یک بُعد برای مثال بُعد اقتصادی این موضوع را مورد واکاوی قرار نداده و در ابعاد پنج‌گانه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فناورانه و زیست محیطی علل سرمایه‌گذاری ایرانیان در ترکیه را بررسی کرده است. آنچه که بررسی این پژوهش‌ها مشخص می‌کند، گویای این واقعیت است که سرمایه‌گذاری ویژه ترکیه در جذب سرمایه‌گذاران خارجی و توجه مسئولین این کشور در این حوزه، سرمایه‌های هنگفتی را در ابعاد مختلف مالی، فرهنگی، اجتماعی و دانشی (سرمایه انسانی) به سوی این کشور گسیل داشته و با ایجاد جاذبه‌های متنوع، زمینه‌های جذب حداکثری را فراهم کرده است.

چارچوب مفهومی

سرمایه‌گذاری یکی از مهمترین متغیرهای کلان در اقتصاد محسوب می‌شود و تحت تأثیر عوامل متعدد مانند متغیرهای پولی و مالی، سیاسی و ساختاری قرار دارد. تقریباً اکثر اقتصاددانان بی‌توجه به مکتب و دیدگاه فکری خود بر تمرکز و تشکیل سرمایه به مثابه یکی از مهمترین عوامل تعیین‌کننده رشد و توسعه اقتصادی تأکید زیادی داشته‌اند (فارسی‌جوکار و ملکوئیان، ۱۴۰۰: ۱-۳۶). به اعتقاد نورکس^۱ معنی و مفهوم تمرکز سرمایه این است که یک جامعه تمام ظرفیت‌های مولد جاری خود را صرف تأمین نیازهای مصرفی خود نمی‌کند، بلکه بخشی از منابع مالی صرف تولید کالاهای سرمایه‌ای مانند ماشین‌آلات، تجهیزات، ابزارهای تولید و تسهیلات حمل و نقل می‌شود. عدم وجود سرمایه داخلی، نیاز به سرمایه‌های خارجی را برجسته می‌نماید (Kamasak, 2024: 56-73). سرمایه‌گذاری خارجی یکی از مهمترین روش‌های مهم تأمین مالی خارجی به روش غیراستقراضی است که میزان حجم سرمایه در گردش را افزایش می‌دهد. سرمایه‌گذاری خارجی منجر به سرمایه و اشتغال، صادرات و تولید می‌شود، امکان دسترسی به منابعی همچون مدیریت، نیروی کار ماهر، شبکه‌های تولید بین‌المللی و تأسیس نام‌های تجاری را فراهم می‌نماید و همچنین موجبات برخورداری از آثار انتقال فناوری را برای کشور میزبان فراهم می‌سازد، لذا سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند موتور رشد اقتصادی کشور میزبان محسوب شود. سرمایه‌گذاری خارجی در نگاه تخصصی‌تر خود بر دو نوع مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شود (Roy, 2024: 141-161).

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نوعی از سرمایه‌گذاری برون مرزی است که به‌وسیله یک شخص حقیقی یا حقوقی مقیم در یک کشور با هدف دستیابی به سود بلندمدت در یک بنگاه اقتصادی در کشوری دیگر، صورت می‌پذیرد. عمدتاً در این نوع سرمایه‌گذاری کنترل و مدیریت بنگاه

1. Norex

اقتصادی سرمایه‌پذیر به صورت کلی یا جزئی در اختیار سرمایه‌گذار خارجی قرار می‌گیرد. به طور معمول، تابعیت یک سرمایه‌گذار مبنای تعیین خارجی بودن سرمایه‌گذاری تلقی می‌شود (داراب‌پور و خضولو، ۱۴۰۱: ۷-۳۲).

از دیدگاه کوین^۱، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عبارت است از نوعی سرمایه‌گذاری که به منظور کسب منفعت دائمی و همیشگی در موسسه‌ای مستقر در کشوری غیر از کشور سرمایه‌گذار صورت گیرد و نتیجه آن کسب حق رای موثر در مدیریت یک شرکت یا بنگاه اقتصادی است. همچنین در کتاب جامع پالگریو^۲، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به صورت «تملک دارایی‌ها توسط سرمایه‌گذار در خارج از موطن خود» تعریف شده است. تلاش بیشتر برای جذب سرمایه-گذاری مستقیم خارجی ریشه در این باور فراگیر دارد که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جز تأمین مالی، اهداف دیگری چون ارتقاء فن‌آوری، دسترسی به فناوری پیشرفته، توسعه مهارت و مدیریت به منظور ارتقاء توان کیفی نیروی کار داخلی، توسعه بازارهای صادراتی، افزایش استاندارد تولیدات داخلی و حرکت به سوی اقتصاد بازار را هم دنبال. هم چنین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مانند شکل‌های دیگر سرمایه بی‌ثبات نیست و از این رو اثر تخریبی کمتری دارد. در دو دهه گذشته تغییرات چشمگیری نسبت به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه وجود داشته است (Wang, 2023: 138-152).

در خصوص اهداف و مقاصد سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در یک کشور بیگانه به این نکته بایستی توجه کرد که سرمایه‌گذاران خارجی در جریان تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری، کشورهایی را ترجیح می‌دهند که از سیاست‌های اقتصادی باثبات پیروی می‌کنند به سطح معینی از توسعه ساختار مالی دست یافته‌اند و مقررات قانونی دارند که به نفع سرمایه‌گذاری است (Baratbaevna, 2024: 276-280).

جذب سرمایه‌گذاران خارجی به عنوان عاملی حیاتی در افزایش شکوفایی اقتصادی کشورهای مختلف شناخته می‌شود. سرمایه‌گذاران خارجی به افراد یا شرکت‌هایی از کشورهای دیگر اطلاق می‌شود که در مشاغل مختلف در یک کشور سرمایه‌گذاری می‌کنند. این سرمایه‌گذاران نه تنها موفقیت تجارت در کشور خود، بلکه موفقیت بالقوه آن را در بازار جهانی نیز در نظر می‌گیرند. دولت‌ها می‌توانند با تشویق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاران خارجی را جذب کنند که منجر به ایجاد شغل و بهبود رشد اقتصادی می‌شود. امروزه بسیاری از کشورهای جهان به واسطه عدم تکافوی منابع داخلی برای سرمایه‌گذاری، تمایل شدیدی به جذب سرمایه‌های خارجی پیدا کرده‌اند. به عبارتی دیگر، سرمایه‌گذاری خارجی به معنای جریان سرمایه از یک کشور به کشور دیگر و اعطای سهام مالکیت شرکت‌ها و دارایی‌های کشور میزبان است.

1. Kevin
2. Palgrave

سرمایه‌گذاران خارجی با توجه به میزان سرمایه‌گذاری، نقش تأثیرگذاری در اقتصاد کشورها دارند (Moskalenko et al, 2022: 153-172).

سرمایه‌گذاری خارجی عمدتاً به‌عنوان یک کاتالیزور برای رشد اقتصادی در آینده محسوب می‌شود که هم از طریق افراد دارای سرمایه امکان‌پذیر است و هم از طریق شرکت‌هایی که به دنبال رشد و توسعه فعالیت‌های خود به وسیله مشارکت و همکاری با شرکت‌های دیگر هستند. این پدیده هم‌زمان با رشد جهانی‌شدن، نمود ویژه‌تری پیدا کرده است. سرمایه‌گذاری خارجی به هر علت و شکلی که صورت پذیرد، اثر قابل ملاحظه‌ای بر روی متغیرهای کلان اقتصادی از جمله کاهش نرخ بهره، کاهش نرخ ارز، افزایش رشد اقتصادی، افزایش درآمد مالیاتی دولت، کاهش بدهی دولت بهبود توزیع درآمد، انتقال تکنولوژی، افزایش اشتغال، توسعه صادرات، کاهش واردات و تاثیر مثبت در تراز پرداخت‌ها دارد (Bhattacharjee, 2023: 393-410).

کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل^۱ در گزارش سالانه خود، با توجه به آمار ارائه‌شده از سوی کشورهای مختلف به بررسی کمی و کیفی سرمایه‌گذاری خارجی در جهان، یعنی بیش از ۱۵۰ کشور پرداخته است. طبق این گزارش، ایران طی یک دهه گذشته از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳ در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با کاهش قابل توجهی روبه‌رو بوده است. این در حالی است که ترکیه در یک دهه گذشته به‌عنوان بزرگترین واردکننده سرمایه در غرب آسیا محسوب شده و بعد از آن، امارات متحده عربی، عربستان و قطر در رتبه‌های بعدی قرار دارند (Jresat et al, 2022: 71-95).

عوامل متعددی در کسب این رتبه توسط ترکیه دخیل بوده‌اند که عمده‌ترین آنها را می‌توان به شرح زیر مورد بررسی قرار داد:

از زمان به قدرت رسیدن اردوغان تا ۱۸ سپتامبر ۲۰۱۸ شرایط کسب شهروندی در ترکیه برای اتباع بیگانه و شهروندان سایر کشورها بسیار پیچیده و مشکل‌تر از شرایط کنونی بود به صورتی که چهار پیش شرط برای اخذ شهروندی فراروی یک فرد تبعه خارجی قرار داشت که شامل داشتن سپرده بانکی با اندوخته حداقل سه میلیون دلار، داشتن سرمایه ثابت به ارزش دو میلیون دلار، خرید خانه یا ملک به ارزش یک میلیون دلار و یا استخدام و بکارگیری تعداد ۱۰۰ نفر از اتباع ترک‌تبار ترکیه توسط کارفرمایان خارجی در شرکت‌های تأسیس شده توسط سرمایه‌گذار خارجی بوده است (Saeed et al, 2023: 729-752).

با روی کار آمدن اردوغان و با هدف کاهش بخش اعظمی از مشکلات اقتصادی ترکیه، سیاست‌ها و شرایط پیشین برای کسب حق شهروندی اتباع خارجی کاملاً تغییر کرد به طوری که بر اساس قوانین جدید، شرط نخست سپرده بانکی از حداقل سه میلیون دلار در قانون قبلی به ۵۰۰ هزار دلار کاهش یافت (کاهش حدود ۸۰ درصدی)، شرط دوم سرمایه ثابت از حداقل دو

1. United Nations Conference on Trade and Development

میلیون دلار به ۵۰۰ هزار دلار تقلیل یافت (کاهش حدود ۷۵ درصدی). شرط سوم ارزش خانه خریداری شده از یک میلیون دلار به ۲۵۰ هزار دلار کاهش یافت (کاهش ۷۵ درصدی) و شرط چهارم که در حوزه استخدام ۱۰۰ کارمند ترک‌تبار بود به ۵۰ کارمند تقلیل یافت (کاهش ۵۰ درصدی). ضمن اینکه دو شرط دیگر نیز به شرط‌های قبلی اضافه شد که شامل خرید سهام شرکت‌های داخلی ترکیه به ارزش ۵۰۰ هزار دلار و خرید اوراق قرضه به ارزش ۵۰۰ هزار دلار بود (Xasanov, 2024: 17-22). این امر را می‌توان ایجاد توازن در جهت‌گیری کلان سیاست خارجی در قبال جهان غرب از یک سو و کشورهای همسایه و منطقه از سوی دیگر در جهت ایفای نقش پررنگ‌تر در منطقه در پرتو دیدگاه‌ها و رویکردهای حزب عدالت و توسعه در جهت رشد اقتصادی و توسعه مالی ترکیه قلمداد کرد (Kosaroglu & Kaya, 2023: 52-56).

ترکیه با تمرکز بر عوامل مختلف جذب سرمایه دائماً سعی داشته گزینه‌های رشد و توسعه اقتصادی و مالی خود را در درون مرزهای کشورش محقق نماید (حکیم و همکاران، ۱۳۹۹: ۱-۳۲). در واقع می‌توان این سعی و تلاش را از دیدگاه لیبرالیسم تجاری - اقتصادی نگریست، چرا که این دیدگاه در بطن خود حاوی جابه‌جایی و انتقال فناوری و دانش میان ترکیه و سایر کشورها از ملل مختلف، افزایش کیفیت و بهبود مستمر کالاها، رشد و توسعه صادرات و ... را شامل می‌شود، از این رو می‌توان عنوان کرد که مسیر هموار و بدون موانعی به‌منظور رشد و توسعه اقتصادی ترکیه فراهم شده است (Atmaca & Karadas, 2020: 1-22).

همچنین مزید بر جریان لیبرالیسم اقتصادی و مالی^۱، کشور ترکیه در میراث فرهنگی، جذب گردشگران و صنعت گردشگری با ایجاد جاذبه‌های ویژه در بخش میراث فرهنگی و آثار باستانی به موفقیت‌هایی نائل شود که در میان کشورهای جنوب غرب آسیا و بعضاً اروپایی یا بی‌سابقه است یا موارد بسیار نادری را می‌توان مشاهده کرد (حسن‌زاده و رستم‌زاده، ۱۳۹۹: ۲۹-۵۶). در این مسیر ترکیه اقدامات راهبردی را انجام داده که می‌توان از نمونه آنها به تصویب یا اصلاح قوانین و مقررات، ارائه تسهیلات لازم جهت ساخت و ساز هتل و مراکز اقامتی و رفاهی، توسعه و گسترش خطوط هوایی و ریلی و همچنین راه‌اندازی پرواز هواپیمایی به اکثر نقاط جهان، بنا نهادن مدارس توریسم و جذب گردشگر در سطح دبیرستان‌ها، توجه جدی به رشته‌های هتل‌داری و تکریم مسافران و آشپزی و پخت انواع غذاهای بین‌المللی در سطح دانشگاه‌ها و از همه مهم‌تر آموزش پرسنل مورد نیاز در صنعت توریسم و گردشگری، ایجاد و تجهیز بیمارستان‌های خود به لوازم مدرن و پیشرفته پزشکی و ... اشاره کرد (موسوی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۸۵-۴۰۵).

ترکیه در این سال‌ها با ایجاد مزایایی عمده در جذب سرمایه، بسترهای لازم را در جذب سرمایه‌گذاران خارجی به شکل‌های مختلفی فراهم آورده است. همچنین این کشور به دلیل ارتباط نزدیکی که به قاره اروپا دارد و نیروی کار جوانی که در آن توزیع شده به یک انتخاب ایده‌آل و

1. Economic and financial liberalism

سوآور تبدیل شده که از جمله دلایل این امر می‌توان به پایین بودن حداقل مبلغ سرمایه‌گذاری نسبت به سایر کشورهای اروپایی اشاره کرد. هر چند که نکته منفی سرمایه‌گذاری در ترکیه نگرانی افراد از امنیت سرمایه‌گذاری است چرا که سازمان‌ها و نهادهای دولتی در این کشور به شکل گسترده‌ای درگیر فساد اداری هستند و از سوی دیگر نظام قضایی و دادگستری ترکیه نیز استقلال عمل کافی از خود ندارد (Najem, 2023).

در مجموع، ترکیه افزون بر ایجاد محیط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مناسب، توانسته است با وضع قوانین مفید و مطلوب سرمایه‌گذاری، اجرای اصول تجارت آزاد، استقرار بازارهای پویای سرمایه و تسهیل معاملات سرمایه‌گذاران، برخلاف ایران به صورت محیط سرمایه‌گذاری جذاب و نویدبخشی درآید و اقتصاد پرشتاب مناسب‌تری را پی‌ریزی کند (اخوان کاظمی و غلامی، ۱۴۰۰: ۳۷-۶۳). هر کشور دموکراتیک که قادر به وضع قوانین مطلوب بدون برخورد با موانع عقیده‌ی قدما باشد، می‌تواند راه گسترش اقتصادی را به شرط آماده بودن دیگر شرایط از جمله اوضاع سیاسی، سریع‌تر طی نماید. هر چند که در سال‌های اخیر برخی ادعا می‌کنند که تحریم‌های بین‌المللی علت عمده عدم جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران است، اما عدم تغییر چشمگیر آمارهای سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهد که پس از لغو تحریم‌ها نیز سرمایه‌گذاران چندان به سرمایه‌گذاری در ایران راغب نشده‌اند که در کنار عوامل اجتماعی و سیاسی دیگر داخلی، قواعد و مقررات قانونی نیز باعث عدم تمایل سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در ایران شده است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی با رویکردی آمیخته است که با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین برگزاری جلسات ذهن‌انگیزی و توفان فکری با کمک روش تحلیل محتوی به ریشه‌یابی علل تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه پرداخته است. روش آینده‌پژوهی اصلی که در این پژوهش استفاده شده روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها است. در خصوص روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها نیز باید مطرح کرد که این روش یکی از روش‌های نوین آینده‌پژوهی است که سهیل عنایت‌الله^۱، آینده‌پژوه مسلمان و استاد دانشگاه تام کانگ تایوان آن را ابداع و توسعه داده است (Inayatullah, 2023: 213-218).

تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها اگرچه مبانی نظری و معرفتی مستحکمی دارد، اما بیشتر به صورت تجربی و از طریق اجرا توسعه یافته است (عنایت‌الله، ...، ۱۳۸۸: ۱۰). این روش ده‌ها و ده‌ها بار در موقعیت‌های مختلف، سازمان‌های بین‌المللی، نهادهای دولتی در سطح کشور و استان، دانشگاه‌ها، سازمان‌های غیردولتی و کسب‌وکارها استفاده شده و در این فرایند تکامل یافته و پالایش شده

است (Camrass, 2023: 89-99). این رویکرد تحلیل‌گران و آینده‌پژوهان را ترغیب می‌کند تا به‌جای سطحی‌نگری، عمیق‌تر و ریشه‌ای‌تر به مسائل و موضوعات آینده نگاه کنند و در کنار بررسی ظاهری موضوعات، ریشه‌ها و دلایل اصلی بروز آن‌ها را نیز مطالعه کنند. روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها، روشی بسیار پیچیده برای طبقه‌بندی دیدگاه‌ها و مسائل مختلف درباره آینده است. این طبقه‌بندی کمک می‌کند تا به نحو بسیار کارآمدتری درباره آینده فکر کنیم (Karjalainen et al, 2022: 47-56).

تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها برای بررسی موضوعات و مطالعه آینده، چهار سطح مختلف را در نظر می‌گیرد که به‌صورت عمودی روی هم چیده شده‌اند. توضیحات مربوط به این لایه‌ها را می‌توان در جدول (۱) مشاهده کرد.

جدول (۱)، توضیح سطوح چهارگانه روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها (Muzykina et all, 2024, 31-48)

سطح	توضیح
لیتانی	در این سطح با روندهای کمی، مسائل، مشکلات و بعضاً معضلاتی روبرو هستیم که اغلب بنا به دلایل سیاسی در مورد آن‌ها غلو می‌شود (مثلاً مشکلات جمعیتی) و معمولاً توسط خبرگزاری‌ها مطرح می‌شوند. سطح لیتانی بارزترین و مشهودترین سطح علت‌های مرتبط با موضوع است.
نظام‌های علی	به علل نظام‌مند و سیستماتیک از جمله عوامل اجتماعی، فناورانه، اقتصادی، سیاسی، زیست‌محیطی و تاریخی اشاره دارد. این سطح عملکرد مناسبی در توضیح علل فنی و هم‌چنین تجزیه و تحلیل مستند و آکادمیک دارد. نقش دولت‌ها و بازیگران دیگر در این سطح و همچنین منفعت‌ها در بیشتر موارد توسط این سطح کشف و یافت می‌شود.
گفتمان یا جهان‌بینی	به گفتمان و جهان‌بینی مرتبط است و از آن پشتیبانی می‌نماید و به نوعی در این سطح اقدام به مشروع‌سازی آن می‌کند. در این سطح فرآیندهای عمیق‌تر اجتماعی و فرهنگی، آنچه که مربوط به زبان و فرهنگ مرتبط است، جستجو می‌شود. در این سطح فرض‌های عمیق و موشکافانه در بیش‌ترین زمینه یک موضوع بسیار حائز اهمیت است و کوشش‌هایی به‌منظور ایجاد چشم‌انداز دوباره برای مسأله و موضوع مورد بحث انجام می‌شود.
اسطوره یا استعاره	در این سطح روایت‌های زرف و الگوهای همگانی، یعنی ابعاد ناخودآگاه و معمولاً احساسی مسئله مشخص می‌شود. این سطح یک تجربه احساسی - غریزی در رابطه با جهان‌بینی و نگاه به جهان موردنظر فراهم می‌سازد.

در روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها بر عکس تمام روش‌های دیگر آینده‌پژوهی به بررسی و تجزیه و تحلیل روندها، مطالعه تطبیقی پویا در افق‌های مدنظر، سناریوها و طرح‌های نگاهت محور و روش پس‌نگری که بر حوزه‌های افقی و فضایی متمرکز است، تأکید می‌شود و معمولاً بُعدهای عمومی را که به نام «لایه‌ها» و بعضاً سطوح چهارگانه تلقی می‌شوند، لحاظ می‌کند. این روش در پی «تعریف‌زدایی» از آینده است. هدف از پیاده‌سازی تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها ساخت شکنی پدیده‌های اجتماعی و رسیدن به درکی عمیق از لایه‌های زیرین مسائل و مشکلات است. در تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها حالت‌های مختلف دانستن اعم از علمی - تجربی، تفسیری - تاویلی، و فلسفی - انتقادی یکپارچه می‌شوند. ارزش و سودمندی این روش در پیش‌بینی بهتر و دقیق‌تر آینده نیست بلکه با ایجاد فضاهای گذار زمینه لازم را برای خلق آینده‌های بدیل فراهم می‌کند. همچنین کاربرد این روش هنگام سیاست‌گذاری عمومی و درازمدت نهایتاً منجر به تهیه بینش‌های جامع‌تر، ژرف‌تر و اثربخش‌تر می‌شود (Sweeney, 2023: 101-113).

چالش اصلی کاربرد روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها حرکت بالا به پایین و پائین به بالا در بین این چهار سطح است. بنابراین روش مذکور همه اشکال مختلف دانستن را در بر می‌گیرد. تنها

از طریق واکاوی عمیق و زیربنائی لایه‌های علی است که می‌توان مطمئن شد آینده‌های بدیل و ناب شناخته و بررسی خواهند شد. ویژگی برجسته روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها این است که با تردید و شکاکیت درباره علت اصلی آغاز می‌شود. به هر صورت چه در آغاز و چه در انجام آینده در معرض سؤال و پرسش قرار می‌گیرد (Abdullah, 2023: 25-42).

روش تحلیل لایه لایه‌ای علت‌ها به پسا ساختارگرایی^۱ تعلق دارد. در این روش برخلاف روش‌های مانند «برنامه‌ریزی برپایه سناریوها»، «پس‌نگری از آینده به امروز» و «تحلیل موضوعات نوپدید»، بر گسترش افقی فضای آینده‌ها کمتر تمرکز می‌شود. در واقع کانون تمرکز این روش گسترش عمودی فضای آینده یا همان لایه‌های زیرین و ضمنی پدیده‌هاست. معمولاً اکثر روش‌های «آینده‌پژوهی» در سطحی‌ترین لایه‌ها باقی مانده و کمتر به عمق پدیده‌ها نفوذ می‌کنند (منزوی، ۱۳۹۰: ۲۷۷). البته از آنجا که تسلط بر این روش و کاربرد درست و مناسب آن مستلزم استعداد‌های تحلیلی پیشرفته و مهارت‌های هرمونیک قوی است که همگی ریشه در علوم انسانی، فلسفه و اسطوره‌شناسی دارند، احتمالاً اکثر مشاوران آینده‌پژوه در ابتدا در زمینه فهم و کاربرد این روش مشکل خواهند داشت (بلالی اسکوتی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۵-۸۱).

آنچه که پژوهشگران را در این پژوهش ترغیب به انتخاب این رویکرد در بررسی علل سرمایه‌گذاری کرده، این است که با نگاهی انتقادی و پسا ساختاری به ساختار شکنی آینده و گشودن امکانی برای طرح آینده‌های بدیل و متمایز از ساختار غالب می‌پردازد. در این روش سه بعد تحقیقاتی به صورت همپوشان مد نظر قرار می‌گیرد، این ابعاد شامل تجربی، تفسیری و انتقادی است که هر کدام نیز فرض‌هایی درباره واقعیت دارند. با ترکیب این سه دیدگاه، معرفتی ایجاد می‌شود که یک روش یکپارچه را برای فهم مسئله و آینده‌های فراروی آن ارائه می‌نماید. در واقع روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها معتقد است که در پشت سر واقعیت ظاهری یا همان لایه لیتانی، واقعیت فرهنگی و جهان‌بینی قرار دارد و بسیار مهم است که از کدام رویکرد و دیدگاه به آینده نگاه کنیم. روش تحلیل لایه علت‌ها کمک می‌کند که از لایه‌های مختلف به بدیل ما که همان سرمایه‌گذاری ایرانیان در ترکیه است نگاه کنیم و در هر لایه مسئله را به صورت متفاوت نگاه کنیم تا بتوانیم به فهم متفاوتی از آینده نسبت به آن موضوع برسیم.

سپس با برگزاری دو جلسه توفان ذهنی در جمع خبرگان و صاحب‌نظران که هم در حوزه روابط بین‌الملل و حوزه مطالعات مربوط به آینده‌پژوهی آشنایی داشتند، علل شناسایی شده، در چهار لایه دسته‌بندی شدند. در ادامه با تهیه پرسشنامه‌ای از علل استخراج شده، نظر نمونه آماری ۵۳ نفره از صاحب‌نظران و کارشناسان مرتبط با موضوع اخذ تا داده‌های به‌دست آمده با استفاده از آمارهای توصیفی و استنباطی و به کمک نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شوند. در تجزیه و تحلیل علل وقوع بر اساس میزان تأثیر علت مدنظر و تعداد نظرات پرسش‌شوندگان در خصوص

1. Poststructuralism

همبستگی علل تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه استفاده شد. در نهایت بر اساس پاسخ خبرگان و متخصصین مدنظر پژوهش، چهار دسته علت، نمره‌دهی و بر حسب ضریب پراکندگی در جدول فراوانی داده‌ها، علت‌های مذکور در هر دسته اولویت‌بندی شدند. در تعیین جامعه آماری و حجم نمونه سعی شد تا جامعه آماری از بین صاحب‌نظران آشنا به موضوع پژوهش و مباحث مرتبط با آینده‌پژوهی انتخاب شوند.

یافته‌های پژوهش

پس از مطالعه اسناد و مدارک و تجزیه و تحلیل نظرات افراد صاحب‌نظر با استفاده از روش تحلیل محتوی (۷۹) علت به‌عنوان علل تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه استخراج که در جدول (۲) ارائه شده‌اند.

جدول (۲)، علل تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه

علل استخراج شده
دولت مردم پسند (a1)، مردم هم دل (a2)، ناطمینانی در اقتصاد ایران و تورم (a3)، ضابطه‌مندی به جای رابطه‌مندی (a4)، نبود آینده شغلی روشن برای دانشجویان در ایران (a5)، هر سال بهتر از پارسال (a6)، ترویج کار تیمی (a7)، قطع اینترنت و محدودیت گسترده آن (a8)، جمع‌گرایی نه فردگرایی (a9)، عدم نیاز به ویزا (a10)، شباهت‌های نژادی (چهره و اخلاق) (a11)، تاریخ مشترک (a12)، تکریم خارجی: اصلاح قوانین (a13)، مشکلات اقتصادی حاکم و میزان ناامیدی بالا (a14)، توریست‌پذیری: احترام به گردشگر (a15)، تقلیل باندبازی (a16)، امید به کسب شرایط زندگی بهتر (a17)، تعهد و تعقل (a18)، پایبندی به اقوال (a19)، حرف و عمل یکپاره (a20)، صدق رفتار (a21)، فساد گسترده (a22) فضای نامناسب کسب و کار در ایران (a23)، کاهش شدید سرمایه اجتماعی ایرانیان (a24)، عدم اعتماد و اطمینان در بین مردم و مسئولین در ایران (a25)، ورشکستگی وسیع بنگاه‌های کوچک و بزرگ (a26)، تنش میان گروه‌ها و جناح‌ها (a27)، تنش در روابط بین‌المللی (a28)، شباهت‌های فرهنگی دو ملت (a29)، دولت و مردم حلال مشکلات (a30)، وضعیت نابسامان و ملتهب اقتصاد ایران (a31)، بازدهی بالای سرمایه‌گذاری در ترکیه (a32)، تسهیل ارتباطات بین‌المللی (a33)، دریافت آسان و راحت پاسپورت ترکیه (a34)، اقتصاد در حال رشد پایدار (a35)، بیشترین جمعیت جوان در مقایسه با کشورهای اتحادیه اروپا (a36)، نیروی کار ماهر و رقابت‌پذیر (a37)، رفع محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (a38)، ایجاد فضای آزاد سرمایه‌گذاری (a39)، امکانات زیرساخت پیشرفته (a40)، موقعیت ژئوپلیتیکی و تأثیر آن روی سرمایه‌گذاری در ترکیه (a41)، کرپدور و ترمینال انرژی اروپا (a42)، مالیات و مشوق‌های پایین (a43)، اعطای سهم تامین اجتماعی به سرمایه‌گذاران خارجی (a44)، تخصیص زمین برای سرمایه‌گذاران خارجی (a45)، ایجاد اتحادیه گمرکی با اتحادیه اروپا به‌منظور تسهیل تجارت بین‌المللی (a46)، بازار داخلی بزرگ مؤثر بر سرمایه‌گذاری در ترکیه (a47)، روابط حسنه و مطلوب ایران و ترکیه در بیش از ۱۰۰ سال گذشته (a48)، انعقاد قرارداد لغو روادید و امکان سفر بدون ویزا برای ملت‌های دو کشور ایران و ترکیه (a49)، تحریم‌های سنگین بین‌المللی علیه ایران (a50)، مزایای ویژه مهاجرپذیری برای سرمایه‌گذاران (a51)، جامعه کارآفرین قوی (a52)، عضویت ترکیه در ناتو (a53)، آب و هوای معتدل ترکیه (a54)، موقعیت استراتژیک و راهبردی ترکیه (a55)، آزادی‌های اجتماعی بالا در ترکیه (a56)، صنعت پرونوق گردشگری (a57)، امکان سرمایه‌گذاری محدود اتباع خارجی در ترکیه (a58)، سرمایه‌گذاری صادرات محور (a59)، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل (a60)، هزینه پایین اینترنت و سرعت بالای آن (a61)، کشوری زیبا و غنی از لحاظ تاریخی و فرهنگی (a62)، هم‌ان‌نوازی ویژه مردم ترکیه از توریست‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی (a63)، نزدیکی جغرافیایی ایران و ترکیه (a64)، فرصت‌های تجاری زیادی به خصوص در بخش خدمات (a65)، استاندارد زندگی بالاتر با هزینه زندگی مقرون به صرفه (a66)، عدم سلب مالکیت و یا مصادره اموال درصد سال گذشته (a67)، وجود ساختارهای قوی حقوقی، قضایی و دموکراتیک در ترکیه (a68)، دموگرافی مناسب فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و دبیرستانی (a69)، روند مداوم اصلاحات (a70)، تضمین انتقال سرمایه (a71)، رفتار برابر ملی و مردمی با تمام سرمایه‌گذاران (a72)، شرایط سرمایه‌گذاری بسیار رقابتی (a73)، حمل و نقل دریایی بسیار پیشرفته و کم هزینه (a74)، مزایای بالای حمل و نقل ریلی به مرکز و شرق اروپا (a75)، دروازه اتصال شرق و غرب (a76)، اکوسیستم تحقیق و توسعه‌ی رو به رشد (a77)، حمایت از نرخ بهره (a78)، بازگرداندن مالیات بر ارزش افزوده (a79)

در مرحله دوم با برگزاری یک جلسه پنل خبرگی بر اساس تعاریف هر کدام از لایه‌های چهارگانه، موارد احصاء شده بر اساس جدول (۳) دسته‌بندی شدند.

جدول (۳). دسته‌بندی علل بر اساس لایه‌های چهارگانه

نام لایه	علل احصاء شده
لایه لیتانی	نمود آینده شغلی روشن برای دانشجویان در ایران (a5)، قطع و محدودیت گسترده اینترنت (a8)، مشکلات اقتصادی حاکم و میزان ناامیدی بالا (a14)، فضای نامناسب کسب و کار در ایران (a23)، ورشکستگی وسیع بنگاه‌های کوچک و بزرگ (a26)، تنش میان گروه‌ها و جناح‌ها (a27)، تنش در روابط بین‌المللی (a28)، وضعیت ناپس‌ان و ملتهب اقتصاد ایران (a31)، تسهیل ارتباطات بین‌المللی در ترکیه (a33)، دریافت آسان و راحت پاسپورت ترکیه (a34)، رفع محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (a38)، ایجاد فضای آزاد سرمایه‌گذاری (a39)، کریدور و ترمینال انرژی اروپا (a42)، ایجاد اتحادیه گمرکی با اتحادیه اروپا به منظور تسهیل تجارت بین‌المللی (a46)، بازار داخلی بزرگ موثر بر سرمایه‌گذاری در ترکیه (a47)، مزایای ویژه مهاجرپذیری برای سرمایه‌گذاران (a51)، آب و هوای معتدل ترکیه (a54)، هزینه پایین اینترنت و سرعت بالای آن (a61)، شرایط سرمایه‌گذاری بسیار رقابتی (a73)، حمل و نقل دریایی بسیار پیشرفته و کم هزینه (a74)، مزایای بالای حمل و نقل ریلی به مرکز و شرق اروپا (a75)، دروازه اتصال شرق و غرب (a76)، اکیسیستم تحقیق و توسعه‌ی رو به رشد (a77)
لایه نظام‌های علی	عدم نیاز به ویزا (a10)، تاریخ مشترک (a12)، کاهش شدید سرمایه اجتماعی ایرانیان (a24)، عدم اعتماد و اطمینان در بین مردم و مسئولین در ایران (a25)، بازدهی بالای سرمایه‌گذاری در ترکیه (a32)، بیشترین جمعیت جوان در مقایسه با کشورهای اتحادیه اروپا (a36)، نیروی کار ماهر و رقابت‌پذیر (a37)، امکانات زیرساخت پیشرفته (a40)، موقعیت ژئوپلیتیکی و تاثیر آن روی سرمایه‌گذاری در ترکیه (a41)، مالیات و مشوق‌های پایین (a43)، اعطای سهم تأمین اجتماعی به سرمایه‌گذاران خارجی (a44)، تخصیص زمین برای سرمایه‌گذاران خارجی (a45)، روابط حسنه و مطلوب ایران و ترکیه در بیش از ۱۰۰ سال گذشته (a48)، انعقاد قرارداد لغو روادید و امکان سفر بدون ویزا برای ملت‌های دو کشور ایران و ترکیه (a49)، تحریم‌های سنگین بین‌المللی علیه ایران (a50)، جامعه کارآفرین قوی (a52)، عضویت ترکیه در ناتو (a53)، نزدیکی جغرافیایی ایران و ترکیه (a64)، عدم سلب مالکیت و یا مصادره اموال در صد سال گذشته (a67)
لایه گفتمان و جهان بینی	نااطمینانی در اقتصاد ایران و تورم (a3)، ترویج کار تیمی (a7)، جمع‌گرایی نه فردگرایی (a9)، امید به کسب شرایط زندگی بهتر (a17)، فساد گسترده نظام اداری در ایران (a22)، موقعیت استراتژیک و راهبردی ترکیه (a55)، آزادی‌های اجتماعی بالا در ترکیه (a56)، صنعت پررونق گردشگری (a57)، امکان سرمایه‌گذاری محدود اتباع خارجی در ترکیه (a58)، کشوری زیبا و غنی از لحاظ تاریخی و فرهنگی (a62)، مهمان‌نوازی ویژه مردم ترکیه از توریست‌ها و سرمایه‌گذاران خارجی (a63)، فرصت‌های تجاری زیادی به خصوص در بخش خدمات (a65)، استاندارد زندگی بالاتر با هزینه زندگی مقرون به صرفه (a66)، وجود ساختارهای قوی حقوقی، قضایی و دموکراتیک در ترکیه (a68)، دموگرافی مناسب فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و دبیرستانی (a69)
لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها	دولت ترکیه، دولت مردم‌پسند (a1)، مردم هم‌دل (a2)، ترکیه: ضابطه‌مندی به جای رابطه‌مندی (a4)، در ترکیه هر سال بهتر از پارسال (a6)، شباهت‌های نژادی (چهره و اخلاق) (a11)، تکریم خارجی: اصلاح قوانین (a13)، توریست‌پذیری: احترام به گردشگر (a15)، تقلیل باندبازی (a16)، تعهد و تعقل (a18)، پایبندی به اقوال (a19)، حرف و عمل یکپاره (a20)، صدق رفتار (a21)، شباهت‌های فرهنگی دو ملت (a29)، دولت و مردم حلال مشکلات (a30)، اقتصاد در حال رشد پایدار (a35)، سرمایه‌گذاری صادرات محور (a59)، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل (a60)، روند مداوم اصلاحات (a70)، تضمین انتقال سرمایه (a71)، رفتار برابر ملی و مردمی با تمام سرمایه‌گذاران (a72)، حمایت از نرخ بهره (a78)، بازگرداندن مالیات بر ارزش افزوده (a79)

بر اساس داده‌های جدول شماره (۳) و با توجه به دسته‌بندی انجام شده (۲۳) علت در لایه لیتانی، (۱۹) علت در لایه نظام‌های علی، (۱۵) علت در لایه گفتمان و جهان‌بینی و (۲۲) علت در لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها شناسایی شد.

بعد از تقسیم‌بندی علل مطرح شده به چهار سطح، موارد دسته‌بندی شده در قالب پرسش‌نامه‌ای در اختیار خبرگان و کارشناسان نمونه آماری مدنظر پژوهش قرار گرفت و نظرات پاسخ‌دهندگان بر اساس طیف لیکرت (کاملاً موافقم (۵)، موافقم (۴)، نظری ندارم (۳)، مخالفم (۲) و کاملاً مخالفم (۱)) تجزیه و تحلیل شد. پاسخ‌های ارائه شده در سطح لایه لیتانی در جدول شماره (۴) قابل مشاهده است.

جدول (۴)، توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های مطرح شده در سطح لیتانی

سطح معنی داری	آماره آزمون	فاصله اطمینان		توجه	پراکندگی	میانگین	انحراف	میانگین	میزان توافق					میانگین
		حد بالا	حد پایین						کاملاً موافقم	معمولاً موافقم	بطریقی موافقم	معمولاً مخالفم	کاملاً مخالفم	
تائید	5.17	4.27	3.57	13	0.331	1.69	3.92	53	3	8	5	11	26	a5
تائید	8.68	4.53	3.96	6	0.246	1.09	4.25	53	2	2	6	14	29	a8
تائید	5.01	4.29	3.56	16	0.342	1.81	3.92	53	5	4	8	9	27	a14
تائید	4.06	4.09	3.38	17	0.353	1.74	3.74	53	4	7	10	10	22	a23
تائید	7.66	4.47	3.87	8	0.267	1.24	4.17	53	2	3	8	11	29	a26
تائید	6.68	4.47	3.80	10	0.296	1.50	4.13	53	3	4	6	9	30	a27
تائید	2.00	3.79	3.01	22	0.425	2.09	3.40	53	8	7	12	8	18	a28
تائید	13.87	4.72	4.30	1	0.176	0.63	4.51	53	0	2	4	12	35	a31
تائید	2.91	4.01	3.20	21	0.419	2.28	3.60	53	8	7	6	9	23	a33
تائید	5.56	4.28	3.61	12	0.313	1.53	3.94	53	3	5	9	11	25	a34
تائید	12.46	4.75	4.27	2	0.196	0.78	4.51	53	1	2	2	12	36	a38
تائید	4.46	4.14	3.44	15	0.341	1.67	3.79	53	4	5	12	9	23	a39
تائید	3.01	4.00	3.21	19	0.405	2.13	3.60	53	8	5	8	11	21	a42
تائید	3.93	4.13	3.38	18	0.373	1.96	3.75	53	6	5	9	9	24	a43
تائید	9.86	4.61	4.07	4	0.228	0.98	4.34	53	1	3	5	12	32	a47
تائید	1.84	3.78	2.97	23	0.443	2.23	3.38	53	9	7	11	7	19	a51
تائید	2.82	3.96	3.17	20	0.409	2.13	3.57	53	6	10	7	8	22	a54
تائید	11.08	4.69	4.18	3	0.212	0.89	4.43	53	2	1	2	15	33	a61
تائید	5.93	4.28	3.64	11	0.298	1.39	3.96	53	2	5	11	10	25	a73
تائید	9.39	4.60	4.05	5	0.237	1.05	4.32	53	2	2	4	14	31	a74
تائید	6.89	4.43	3.80	9	0.286	1.38	4.11	53	3	3	7	12	28	a75
تائید	5.12	4.28	3.57	14	0.335	1.73	3.92	53	5	3	9	10	26	a76
تائید	8.49	4.56	3.97	7	0.254	1.18	4.26	53	3	1	5	14	30	a77

با مقایسه مقدار آماره آزمون تی و مقدار بحرانی (۱/۶۴) علل این لایه مورد تائید قرار می‌گیرند (مقدار آماره آزمون حاصل شده بیشتر از مقدار بحرانی است). ضمن اینکه با توجه به میانگین پاسخ‌های دریافتی از خبرگان و کارشناسان که حوالی میانگین است و با توجه به واریانس و ضریب پراکندگی حاصل شده سطح معنی‌داری داده‌های حاصل شده از اعتبار مورد نیاز برخوردار است. همچنین با توجه به پاسخ‌های دریافتی از کارشناسان، حداقل ۸۳/۰۲ درصد از خبرگان به هر سؤال مطرح شده برای این لایه پاسخ موافقم و کاملاً موافقم داده‌اند که نشان می‌دهد خبرگان علل مورد نظر را تائید کرده‌اند و پذیرش آن‌ها را در این لایه نیز با درصد قابل پذیرفتی، قبول داشته‌اند. به منظور اولویت‌بندی علل این لایه نیز از ستون ضریب پراکندگی استفاده شد و بر اساس ضریب پراکندگی کوچک‌تر در اولویت بالاتر علل شناسایی شده، رتبه‌بندی شدند که رتبه‌های اول تا سوم شامل ۱- وضعیت نابسامان و ملتهب اقتصاد ایران، ۲- رفع محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ۳- هزینه پایین اینترنت و سرعت بالای آن است. پاسخ‌های ارائه شده در سطح لایه نظام‌های علی در جدول شماره (۵) قابل مشاهده است.

جدول (۵). توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های مطرح شده در سطح نظام‌های علی

سطح معنی داری	آماره آزمون	فاصله اطمینان		تایید از پایین	تایید پراکندگی	تایید مواضع	تایید مواضع	تایید مواضع	میزان توافق					تایید مواضع
		حد بالا	حد پایین						کاملاً موافق	مواضع	ظرفی ندارم	مواضع	کاملاً موافق	
تائید	11.45	4.66	4.17	4	0.204	0.81	4.42	53	1	1	6	12	33	a10
تائید	4.10	4.20	3.42	19	0.378	2.08	3.81	53	8	3	4	14	24	a12
تائید	11.24	4.57	4.11	3	0.200	0.75	4.34	53	0	3	5	16	29	a24
تائید	5.45	4.41	3.66	14	0.343	1.92	4.04	53	6	3	5	8	31	a25
تائید	4.10	4.17	3.41	18	0.371	1.98	3.79	53	7	3	8	11	24	a32
تائید	6.68	4.47	3.80	7	0.296	1.50	4.13	53	3	4	6	9	30	a36
تائید	5.71	4.32	3.64	11	0.314	1.57	3.98	53	4	4	6	14	25	a37
تائید	6.39	4.38	3.73	8	0.297	1.45	4.06	53	3	4	7	12	27	a40
تائید	12.46	4.70	4.24	1	0.192	0.74	4.47	53	1	1	4	13	34	a41
تائید	5.56	4.28	3.61	10	0.313	1.53	3.94	53	3	5	9	11	25	a43
تائید	11.22	4.71	4.20	5	0.212	0.89	4.45	53	2	1	2	14	34	a44
تائید	4.46	4.14	3.44	13	0.341	1.67	3.79	53	4	5	12	9	23	a45
تائید	11.60	4.63	4.16	2	0.199	0.77	4.40	53	1	1	5	15	31	a48
تائید	4.14	4.17	3.42	16	0.367	1.94	3.79	53	6	5	7	11	24	a49
تائید	4.62	4.26	3.51	15	0.359	1.95	3.89	53	6	5	4	12	26	a50
تائید	5.93	4.31	3.66	9	0.303	1.45	3.98	53	3	4	9	12	25	a52
تائید	5.75	4.42	3.70	12	0.330	1.79	4.06	53	5	4	4	10	30	a53
تائید	4.50	4.27	3.50	17	0.370	2.06	3.89	53	7	4	4	11	27	a64
تائید	10.35	4.60	4.09	6	0.216	0.88	4.35	53	1	2	5	14	30	a67

با مقایسه مقدار آماره آزمون تی و مقدار بحرانی (۱/۶۴) علل این لایه مورد تأیید قرار می‌گیرند (مقدار آماره آزمون حاصل شده بیشتر از مقدار بحرانی است). ضمن اینکه با توجه به میانگین پاسخ‌های دریافتی از خبرگان و کارشناسان که حوالی میانگین است و با توجه به واریانس و ضریب پراکندگی حاصل شده سطح معنی‌داری داده‌های حاصل شده از اعتبار مورد نیاز برخوردار است. همچنین با توجه به پاسخ‌های دریافتی از کارشناسان، حداقل ۶۳/۷۵ درصد از خبرگان به هر سؤال مطرح شده برای این لایه پاسخ موافقم و کاملاً موافقم داده‌اند که نشان می‌دهد خبرگان علل مورد نظر را تأیید کرده‌اند و پذیرش آن‌ها را در این لایه نیز با درصد قابل‌پذیرفتی، قبول داشته‌اند. به منظور اولویت‌بندی علل این لایه نیز از ستون ضریب پراکندگی استفاده شد و بر اساس ضریب پراکندگی کوچک‌تر در اولویت بالاتر علل شناسایی شده، رتبه‌بندی شدند که رتبه‌های اول تا سوم شامل ۱- موقعیت ژئوپلیتیکی و تأثیر آن روی سرمایه‌گذاری در ترکیه، ۲- روابط حسنه و مطلوب ایران و ترکیه در بیش از ۱۰۰ سال گذشته و ۳- کاهش شدید سرمایه اجتماعی ایرانیان است.

پاسخ‌های ارائه شده در سطح لایه گفتمان و جهان‌بینی در جدول شماره (۶) قابل مشاهده است.

جدول (۶)، توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های مطرح شده در سطح گفتمان و جهان‌بینی

سطح معنی داری	آماره آزمون	فاصله اطمینان		تأیید از پایین	تأیید از بالا	تأیید از پایین	تأیید از بالا	تأیید از پایین	تأیید از بالا	میزان توافق					تأیید از پایین
		حد بالا	حد پایین							کاملاً موافق	معتدلاً موافق	ظرفی ندارم	کاملاً موافق	کاملاً موافق	
تأیید	11.07	4.64	4.15	4	0.209	0.84	4.40	53	1	2	4	14	32	a3	
تأیید	8.97	4.59	4.02	6	0.246	1.12	4.30	53	3	1	3	16	30	a7	
تأیید	5.25	4.30	3.59	14	0.332	1.71	3.94	53	5	4	5	14	25	a9	
تأیید	6.87	4.50	3.84	9	0.297	1.54	4.17	53	4	3	4	11	31	a17	
تأیید	13.70	4.70	4.28	1	0.176	0.63	4.49	53	0	2	4	13	34	a22	
تأیید	5.68	4.37	3.67	13	0.322	1.67	4.02	53	4	4	7	9	28	a55	
تأیید	5.71	4.32	3.64	11	0.314	1.57	3.98	53	4	4	6	14	25	a56	
تأیید	10.37	4.62	4.10	5	0.219	0.91	4.36	53	1	3	3	15	31	a57	
تأیید	6.54	4.47	3.79	10	0.305	1.59	4.13	53	4	3	6	9	31	a58	
تأیید	11.87	4.67	4.20	2	0.198	0.77	4.43	53	1	2	2	16	32	a62	
تأیید	5.45	4.41	3.66	15	0.343	1.92	4.04	53	6	3	5	8	31	a63	
تأیید	8.13	4.48	3.90	7	0.254	1.13	4.19	53	2	3	5	16	27	a65	
تأیید	6.01	4.40	3.71	12	0.316	1.64	4.06	53	4	4	6	10	29	a66	
تأیید	11.20	4.62	4.14	3	0.204	0.80	4.38	53	1	2	3	17	30	a68	
تأیید	6.95	4.50	3.84	8	0.294	1.50	4.17	53	4	3	3	13	30	a69	

با مقایسه مقدار آماره آزمون تی و مقدار بحرانی (۱/۶۴) علل این لایه مورد تأیید قرار می‌گیرند (مقدار آماره آزمون حاصل شده بیشتر از مقدار بحرانی است). ضمن اینکه با توجه به میانگین پاسخ‌های دریافتی از خبرگان و کارشناسان که حوالی میانگین است و با توجه به واریانس و ضریب پراکندگی حاصل شده سطح معنی‌داری داده‌های حاصل شده از اعتبار مورد نیاز برخوردار است. همچنین با توجه به پاسخ‌های دریافتی از کارشناسان، حداقل ۸۰/۷۲ درصد از خبرگان به هر سؤال مطرح شده برای این لایه پاسخ موافقم و کاملاً موافقم داده‌اند که نشان می‌دهد خبرگان علل مورد نظر را تأیید کرده‌اند و پذیرش آن‌ها را در این لایه نیز با درصد قابل‌پذیرفتنی، قبول داشته‌اند. به منظور اولویت‌بندی علل این لایه نیز از ستون ضریب پراکندگی استفاده شد و بر اساس ضریب پراکندگی کوچک‌تر در اولویت بالاتر علل شناسایی شده، رتبه‌بندی شدند که رتبه‌های اول تا سوم شامل ۱- فساد گسترده نظام اداری در ایران، ۲- کشوری زیبا و غنی از لحاظ تاریخی و فرهنگی و ۳- وجود ساختارهای قوی حقوقی، قضایی و دموکراتیک در ترکیه است.

پاسخ‌های ارائه شده در سطح لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها در جدول شماره (۷) قابل مشاهده است.

جدول (۷)، توزیع فراوانی مربوط به پاسخ‌های مطرح شده در سطح استعاره‌ها و اسطوره‌ها

سطح معنی داری	آماره آزمون	فاصله اطمینان		رتبه از ۱ تا ۲۲	رتبه پراکندگی میانگین	رتبه پراکندگی میانگین	رتبه پراکندگی میانگین	رتبه پراکندگی میانگین	میزان توافق					رتبه میانگین
		حد پایین	حد بالا						کامل موافق	میانگین	خطی ندارم	کامل موافق	کامل موافق	
تائید	13.70	4.70	4.28	2	0.176	0.63	4.49	53	0	2	4	13	34	a1
تائید	8.58	4.58	3.99	7	0.254	1.18	4.28	53	3	2	2	16	30	a2
تائید	11.59	4.68	4.19	3	0.203	0.81	4.43	53	1	2	3	14	33	a4
تائید	14.23	4.80	4.37	1	0.177	0.66	4.58	53	1	1	2	11	38	a6
تائید	7.96	4.62	3.98	8	0.277	1.42	4.30	53	4	2	2	11	34	a11
تائید	10.96	4.67	4.16	4	0.213	0.88	4.42	53	1	3	2	14	33	a13
تائید	5.50	4.31	3.62	11	0.321	1.62	3.96	53	4	5	5	14	25	a15
تائید	9.39	4.60	4.05	5	0.237	1.05	4.32	53	2	2	4	14	31	a16
تائید	7.04	4.52	3.86	9	0.294	1.51	4.19	53	4	3	3	12	31	a18
تائید	6.79	4.45	3.80	10	0.301	1.54	4.13	53	4	4	4	13	31	a19
تائید	4.52	4.30	3.51	17	0.373	2.12	3.91	53	7	4	5	8	29	a20
تائید	4.74	4.23	3.51	14	0.344	1.78	3.87	53	5	5	6	13	24	a21
تائید	3.51	4.09	3.31	19	0.392	2.10	3.70	53	7	5	9	8	24	a29
تائید	5.01	4.29	3.56	13	0.342	1.81	3.92	53	5	5	5	12	26	a30
تائید	4.81	4.30	3.55	16	0.356	1.96	3.92	53	6	5	3	12	27	a35
تائید	8.97	4.59	4.02	6	0.246	1.12	4.30	53	2	3	3	14	31	a59
تائید	4.79	4.28	3.53	15	0.353	1.90	3.91	53	5	6	5	10	27	a60
تائید	4.06	4.20	3.42	18	0.382	2.12	3.81	53	7	6	2	13	25	a70
تائید	3.42	4.10	3.30	20	0.402	2.21	3.70	53	7	7	6	8	25	a71
تائید	4.97	4.24	3.54	12	0.334	1.69	3.89	53	4	5	9	10	25	a72
تائید	3.43	4.13	3.31	21	0.409	2.32	3.72	53	8	6	5	8	26	a78
تائید	2.66	3.98	3.15	22	0.434	2.40	3.57	53	9	7	5	9	23	a79

با مقایسه مقدار آماره آزمون تی و مقدار بحرانی (۱/۶۴) علل این لایه مورد تائید قرار می‌گیرند (مقدار آماره آزمون حاصل شده بیشتر از مقدار بحرانی است). ضمن اینکه با توجه به میانگین پاسخ‌های دریافتی از خبرگان و کارشناسان که حوالی میانگین است و با توجه به واریانس و ضریب پراکندگی حاصل شده سطح معنی‌داری داده‌های حاصل شده از اعتبار مورد نیاز برخوردار است. همچنین با توجه به پاسخ‌های دریافتی از کارشناسان، حداقل ۷۶/۰۴ درصد از خبرگان به هر سؤال مطرح شده برای این لایه پاسخ موافقم و کاملاً موافقم داده‌اند که نشان می‌دهد خبرگان علل مورد نظر را تائید کرده‌اند و پذیرش آن‌ها را در این لایه نیز با درصد قابل پذیرفتی، قبول داشته‌اند. به منظور اولویت‌بندی علل این لایه نیز از ستون ضریب پراکندگی استفاده شد و بر اساس ضریب پراکندگی کوچک‌تر در اولویت بالاتر علل شناسایی شده، رتبه‌بندی شدند که رتبه‌های اول تا سوم شامل ۱- در ترکیه هر سال بهتر از پارسال، ۲- دولت ترکیه، دولت مردم پسند و ۳- ترکیه: ضابطه‌مندی به جای رابطه‌مندی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به مطرح شدن موضوع سرمایه‌گذاری ایرانیان در سایر کشورها و به‌خصوص کشور ترکیه، تحقیق حاضر کوشید به ریشه‌یابی تمایل ایرانیان به سرمایه‌گذاری در ترکیه با علم آینده‌پژوهی و بر اساس روش تحلیل لایه‌ای علتها پردازد که بعضاً برخی از علل نیز سرعت فزاینده‌ای به موضوع مورد بحث بخشیده‌اند. به همین جهت موضوع در قالب چهار هدف گنجانده شد و بر اساس متغیرهای مستقل، پرسش‌نامه تهیه و بین جامعه نمونه توزیع شد. ترکیه به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی و مهاجرپذیری خود همواره مورد توجه اتباع سایر کشور بوده و این ویژگی‌ها آن را به یک مرکز مهم برای جذب سرمایه‌گذاران محلی و جهانی در بخش‌های مختلف، از جمله گردشگری، املاک و مستغلات کرده که در نهایت منجر به جلب توجه سرمایه‌گذاران بسیاری از کشورهای مختلف از جمله کشورهای جنوب غرب آسیا و روسیه شده است. غریب به اتفاق علل شناسایی شده مربوط به مسائل اقتصادی و منابع مالی هستند که جاذبه‌های فراوانی را برای ایرانیان مهیا کرده تا سرمایه‌های هنگفتی را به سوی این کشور گسیل دارند.

بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده به روش تحلیل لایه‌ای علتها در سطح لایه لیتانی ۲۳ علت شناسایی شد که از این بین بر اساس تحلیل‌های آماری انجام شده سه علت ۱- وضعیت نابسامان و ملتهب اقتصاد ایران، ۲- رفع محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ۳- هزینه پایین اینترنت و سرعت بالای آن در این سطح به عنوان علل ریشه‌ای و تأثیرگذار شناسایی شدند.

در سطح لایه نظام‌های علی ۱۹ علت احصاء شده که از بین علل معرفی شده سه علت ۱- موقعیت ژئوپلیتیکی و تأثیر آن روی سرمایه‌گذاری در ترکیه، ۲- روابط حسنه و مطلوب ایران و ترکیه در بیش از ۱۰۰ سال گذشته و ۳- کاهش شدید سرمایه اجتماعی ایرانیان در این سطح به عنوان علل ریشه‌ای و تأثیرگذار شناسایی شدند.

در سطح لایه گفتمان و جهان‌بینی ۱۵ علت شناسایی شد که از بین دلائل شناسایی شده سه علت ۱- فساد گسترده نظام اداری در ایران، ۲- کشوری زیبا و غنی از لحاظ تاریخی و فرهنگی و ۳- وجود ساختارهای قوی حقوقی، قضایی و دموکراتیک در ترکیه در این سطح به عنوان علل ریشه‌ای و تأثیرگذار شناسایی شدند.

در سطح لایه استعاره‌ها و اسطوره‌ها ۲۲ علت احصاء شد که از بین دلائل شناسایی شده سه دلیل ۱- در ترکیه هر سال بهتر از پارسال، ۲- دولت ترکیه، دولت مردم‌پسند و ۳- ترکیه: ضابطه‌مندی به جای رابطه‌مندی به عنوان علل ریشه‌ای و تأثیرگذار شناسایی شدند. در پایان پیشنهاد می‌شود:

- ۱- عمده دلایل احصاء شده مرتبط به مسائل اقتصادی است که با کنترل تورم، خروج از رکود اقتصادی و ایجاد انتظارات مثبت در اقتصاد از طریق نهادهای اجرایی می‌توان زمینه‌های جلوگیری از خروج سرمایه را فراهم ساخت؛
- ۲- تصویب قوانین و مقررات کنترلی از سوی بانک مرکزی و نهادهای مرتبط در مورد صرافی‌ها جهت محدودسازی انتقالات ارزی به خارج کشور؛
- ۳- ایجاد مشوق‌های یارانه‌ای و معافیت‌های مالیاتی برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در جهت جلوگیری از هدر رفت سرمایه؛
- ۴- اقتصادی‌سازی پروژه‌های داخلی به منظور تشویق سرمایه‌گذاری سرمایه‌داران در قالب اوراق قرضه در این پروژه‌ها توسط دولت و مشخصاً بانک مرکزی؛
- ۵- کنترل کم‌اظهاری کالاها، صادراتی، مهار بیش از حد اظهار کالاهای وارداتی در کشور؛
- ۶- کنترل انتقال ارقام بزرگ شبکه بانکی و منوط شدن آن به درج مستندات در خصوص این ارقام توسط بانک مرکزی؛
- ۷- رصد جریان کالا، پول و ارز در کشور از سوی سامانه جامع تجارت و سامانه‌های نظارتی؛
- ۸- کنترل قاچاق سوخت، تفکیک حساب‌های شخصی از حساب‌های تجاری و ساماندهی مبادلات رمزارزها؛
- ۹- با توجه به علل احصاء شده و اینکه غریب به اتفاق این علل ماهیت پیشران نیز دارند می‌توان در پژوهشی مجزا به بررسی سناریوهای فراروی خروج سرمایه از کشور پرداخت.

کتابنامه

- اخوان کاظمی بهرام. و غلامی، محمدحسن. (۱۴۰۰). واکاوای کمالیسم و بازتابهای آن در اقتصاد سیاسی معاصر ترکیه. *مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۱۰(۲)، ۳۷-۶۳.
- بلالی اسکویی، آزیتا. حیدری ترکمانی، مینا. و دیبا، فرید. (۱۳۹۸). تحلیل لایه‌ای علت‌های تغییر مفهوم محله در ارتباط با حس تعلق و آرایه سناریوهای بدیل. *دانش شهرسازی*، ۳(۳)، ۳-۶۵.
- ۸۱.
- تنها، فاطمه. (۱۴۰۱). مهاجرت سرمایه‌های انسانی و مالی ایران از منظر امنیت اقتصادی. *ماهنامه علمی امنیت اقتصادی*، ۱۰(۱۲)، ۳۵-۴۶.
- حسین زاده، جواد. و رستم زاده، امین. (۱۳۹۹). تأثیر نظم عمومی در ملی کردن اموال سرمایه گذار خارجی در کشورهای ایران، ترکیه و آذربایجان. *حقوق فناوری‌های نوین*، ۱(۲)، ۲۹-۵۶.
- حکیم، حمید. غلامی، سعید. و جعفری وناشی، محمدمهدی. (۱۳۹۹). آینده پژوهی ائتلاف جمهوری اسلامی ایران، ترکیه و روسیه در منطقه خاورمیانه (با تأکید بر سوره بر پایه سناریونویسی). *مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۹(۲)، ۱-۳۲.

داراب پور، مهرب. و خضولو، سمیه. (۱۴۰۱). موانع و محدودیت‌های قانونی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران و ترکیه. *دوفصلنامه علمی حقوق تطبیقی*، ۱۹(۱)، صص ۷-۳۲.

دهشیری، محمدرضا. و حسن‌پور، فروزان. (۱۴۰۰). بررسی روند اصلاحات اقتصادی ترکیه (۲۰۲۱-۱۹۷۰). *دانشنامه علوم سیاسی*، ۳(۲)، ۷۴-۱۱۰.

عنایت .... سهیل. (۱۳۸۸). *تحلیل لایه لایه ای علت‌ها؛ نظریه و موردکاوی‌های یک روش‌شناسی یکپارچه و متحول‌ساز آینده‌پژوهی (مجموعه مقالات)*، مسعود منزوی، تهران، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.

فارسی جوکار، حسن. و ملکوتیان، مصطفی. (۱۴۰۰). نقش نت‌زیست‌ها در تحولات سیاسی/اجتماعی مصر و تونس (۲۰۱۱). *مطالعات سیاسی جهان اسلام*، ۱۰(۲)، ۱-۳۶.

منزوی، مسعود. (۱۳۹۰). *معرفت‌شناسی آینده‌پژوهی*، تهران، موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.

موسوی فرد، سیدمحمدرضا. لطفی، حیدر. و شمسی زاد، زهرا. (۱۴۰۰). بررسی نقش، توسعه مکانیسم‌های حقوق شهروندی در تقویت توریسم و گردشگری. *فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)*، ۱۱(۴۲)، ۳۸۵-۴۰۵.

مومنی، مجیدرضا. و خان‌گل‌زاده سنگرودی، نرگس. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر مؤلفه‌های اقتصادی جهانی شدن بر توسعه اقتصادی در ترکیه (۲۰۲۱-۲۰۰۱). *فصلنامه مطالعات بین‌المللی*، ۱۹(۳)، ۱۰۳-۱۲۵.

Reference

- Abdullah, N. A., & Naimi, A. (2023). Exploring Images of the Future of Women Cyclists Using the Futures Triangle. *Journal of Futures Studies*, 27(3), 25-42.
- Akhavan Kazemi, B., & Gholami, M. H. (2021). Analysis of Kemalism and Its Reflections in the Contemporary Political Economy of Turkey. *Political studies of Islamic world*, 10(2), 37-63, (In Persian).
- Atmaca, S., & Karadaş, H. A. (2020). Decision making on financial investment in Turkey by using ARDL long-term coefficients and AHP. *Financial Innovation*, 6(1), 1-22.
- Balcilar, M., Çiftçioğlu, S., & Güngör, H. (2016). The effects of financial development on Investment in Turkey. *The Singapore Economic Review*, 61(04), 325-341.
- Baratbaevna, S. A. (2024). Improvement and regulation of the mechanism of attracting direct investments to small business activities. *Journal of multidisciplinary bulletin*, 7(1), 276-280.
- Belali Oskui, A., Heydari Turkmani, M., & Diba, F. (2019). Causal Layered Analysis of the Change in the Concept of the Neighborhood in Relation with the Sense of Belonging and Presenting the Alternative Scenarios. *Urban Planning Knowledge*, 3(3), 65-81, (In Persian).

- Bhattacharjee, A. (2023). Does Population Longevity Attract Foreign Direct Investments in Developing Countries? *Global Business Review*, 24(2), 393-410.
- Calik, A., Cizmecioglu, S., & Akpinar, A. (2019). An integrated AHP-TOPSIS framework for foreign direct investment in Turkey. *Journal of Multi-Criteria Decision Analysis*, 26(5-6), 296-307.
- Camrass, K. (2023). Regenerative futures: eight principles for thinking and practice. *Journal of Futures Studies*, 28(1), 89-99.
- Darabpour, M., & Khezrlou, S. (2022). Legal impediments for foreign investments: A comparison of Iranian and Turkish Legal Systems. *Journal of Comparative Law*, 9(1), 7-32, (In Persian).
- Dehshiri, M. & Hasanpour, F. (2021). Reviewing the process of economic reforms in Türkiye (1970-2021). *Journal of Political Science*, 3(2), 74-110, (In Persian).
- Farsi joukar, H., & Malakoutian, M. (2021). The Role of Netizens in the Political / Social Changes in Egypt and Tunisia. *Political studies of Islamic world*, 10(2), 1-36, (In Persian).
- Hakim, H., gholami, S., & Jafari vonashi, M. M. (2020). Futures Studies of the Coalition of the Islamic Republic of Iran, Turkey and Russia in the Middle East (Emphasis on Syria based on screenwriting). *Political studies of Islamic world*, 9(2), 1-32, (In Persian).
- Hoseinzadeh, J., & Rostamzadeh, A. (2020). A Comparative Study of Effects of Public Order on Nationalization of Properties of Foreign Investor in the Law of Iran, Turkey and Azerbaijan. *ModernTechnologies Law*, 1(2), 29-56, (In Persian).
- Inayatullah, S. (2023). Investigating the Futures Triangle with ChatGPT. *World Futures Review*, 15(2-4), 213-218.
- Inayatullah, S. (2018), Casual layered analysis; The theory and case studies of an integrated and transformative Futures Studies methodology (collection of articles), Masoud Manzavi, Tehran, Defense Industries Educational and Research Institute, Defense Science and Technology Future Research Center, (In Persian).
- Jresat, S., Zubaidi, F., Al-Bsheish, M., & Hafez, S. (2022). The Current State of Investment Facilities and Their Impact on Attracting Foreign Investments: A Comparative Study between Turkey and the Hashemite Kingdom of Jordan. *Open Journal of Business and Management*, 11(1), 71-95.
- Kamasak, R., Alkan, D. P., Kucukaltan, B., & Özbilgin, M. F. (2024). A decacorn in on-demand delivery: the case of Getir from Turkey. *In Cases on Born Globals*, Pp. 56-73.
- Karjalainen, J., Mwangiri, N., Salminen, H., & Heinonen, S. (2022). Integrating crisis learning into futures literacy—exploring the “new normal” and imagining post-pandemic futures. On the Horizon: *The International Journal of Learning Futures*, 30(2), 47-56.

- Kosaroglu, S. M., & Kaya, H. I. (2023). Analysis of the relationship between renewable energy and foreign direct investments for turkey. *Uluslararası ticaret ve ekonomi araştırmaları dergisi*, 6(2), 52-56.
- Momeni, M., & Khangolzadeh Sangroodi, N. (2022). Investigating the Impact of Economic Components of Globalization on Economic Development in Turkey (2001-2021). *International Studies Journal (ISJ)*, 19(3), 103-125, (In Persian).
- Manzavi, M. (2013), Epistemology of Futures Studies, Tehran, Defense Industries Educational and Research Institute, Center for Future Study of Defense Science and Technology, (In Persian).
- Moskalenko, B., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2022). The investment attractiveness of countries: Coupling between core dimensions. *In Forum scientiae oeconomia* (Vol. 10, pp. 153-172).
- Mousavifard, S. M., Lotfi, H., & shamsizad, Z. (2021). Investigating the Role of Developing Citizenship Rights Mechanisms in Strengthening Tourism. *Geography (Regional Planning)*, 11(42), 385-405, (In Persian).
- Najem, R. A. (2023). The impact of some economic variables on foreign direct investment in Turkey for the period (1990-2020). *Tikrit Journal of Administration and Economics Sciences*, 19 (61 part 1).
- Rouzegari Aghbolagh, K., & Sabber, N. (2020). Pathology of Foreign Companies' Investment in Iran Legal System: Personality and Nationality of the Companies. *Private Law Research*, 8(29), 113-134, (In Persian).
- Roy, A. (2024). The impact of foreign direct investment, renewable and non-renewable energy consumption, and natural resources on ecological footprint: an Indian perspective. *International Journal of Energy Sector Management*, 18(1), 141-161.
- Saeed, M. S. M., & Abdullah, I. S. (2023). Analyzing the impact of introducing a one-stop-shop to attract foreign direct investment into the Kurdistan region. *Tikrit Journal of Administrative and Economic Sciences*, 19(61, 2), 729-752.
- Sweeney, J. A. (2023). Not Organic Gardening or Rocket Science: New Metaphors (and a Politics) for Geoeingeneered Imaginaries. *Journal of Futures Studies*, 28(1), 101-113.
- Tanha, F. (2023). The migration of Iran's human and financial capital from the point of view of economic security. *Scientific Monthly of Economic Security*, 10(12), 35-46, (In Persian).
- Wang, R., Usman, M., Radulescu, M., Cifuentes-Faura, J., & Balsalobre-Lorente, D. (2023). Achieving ecological sustainability through technological innovations, financial development, foreign direct investment, and energy consumption in developing European countries. *Gondwana Research*, 119, 138-152.
- Xasanov, X. N. (2024). Prospects of attracting foreign investments to the national economy. *“Trends of modern science and practice”*, 2(1), 17-22.